

**Universita Karlova
Evangelická teologická fakulta**

**Ročníková práce
Jan Smil z Křemže**

4. ročník dálkového studia

Michaela Klimešová

27. srpna 2005

Jan Smil z Křemže

Biografie

Obsah

Obsah	2
Dobové souvislosti.....	2
Lapkové	3
Majetkové a příbuzenské poměry Jana Smila.....	4
Působení na Prachaticku	7
Spor s Oldřichem z Rožmberka	9
Smilova poprava	15
Závěr	16
Literatura.....	17
Příloha.....	17
O loupeživém Habartovi Lopatovi	17

Dobové souvislosti

15. století bylo velmi rozkolísaným obdobím českých dějin. Stále dozníval duch velmi schopného vládce a diplomata Karla IV. Jeho syn Václav však nedokázal pokračovat v jeho započatém díle, a to i přes veškeré naděje, které do něho vkládal jeho otec. V době jeho vlády Čechami procházela vlna husitství a hrozila revoluce. Po všech zákoutích země proti sobě stála strana katolická versus protestantská a tento boj zasahoval i do života obyčejných lidí. Na mnohé vesnici byli obyvatelé rozděleni do dvou táborů. Václav této situaci nedokázal čelit. Jeho vláda vyvrcholila novoměstskou defenestrací, která byla ukázkou rozlícenosti obou stran. Krátce poté král umírá a jeho asertivní a úskočný bratr Zikmund začíná svůj boj o českou korunu.

Český stát u mnohého vládce vzbuzoval hrůzu. Lidé žili v neustálém napětí. Boj mezi katolíky a protestanty byl mnohdy nekřesťansky krvavý. Nikomu se nechtělo urovnávat mezináboženské spory, které byly zvláště patrné právě v Čechách. Hlavní slovo ve státě měla šlechta, především v dobách dlouholetého bezvládí mezi rokem 1438 – 1453. Země byla pleněna nejen válkami, ale i loupeživými výpravami a boji mezi šlechtou samotnou. Do tohoto období spadají i spory významného jihočeského šlechtice Oldřicha z Rožmberka. Byl jedním z nejmocnějších mužů v zemi. Nespokojil

se však s málem. Stále pokukoval po českém trůně a rožmberské panství rozmnožoval jak se dalo, nejednou byla jeho cesta ke zvelebení majetků nečistou hrou. Byl znám falšováním dokumentů a bezohledným jednáním nejen ke svým poddaným. Zažil vládu Václava IV, jeho bratra Zikmunda, Albrechta Rakouského i mnohaleté bezvládní, které obzvlášť dokázal využívat ve svůj prospěch. Právě v tomto období došlo k odstranění jednoho jihočeského vladyky Jana Smila z Křemže. Z našeho pohledu se případ zdá možná krutým, ale musíme vzít do úvahy tehdejší dobové souvislosti. Nebyl to totiž zdaleka ojedinělý jev.

Svéráz tehdejších jižních Čech je poznatelný již ve skladbě majetkové držby. Páni z Rožmberka vlastnili rozlehlé dominium, které sahalo od hranic s Rakousy až do oblasti pozdějšího Táborska a v předhusitských Čechách nenacházelo obdoby. Velmi výjimečná byla svým rozsahem i sousední država zlatokorunského kláštera, s níž na Prachaticku hraničily statky vyšehradské kapituly. Drobná zboží nižší šlechty pak bývala v těsném sousedství těchto rozsáhlých panství, případně přímo do nich vklíněna. Nejvíce majetku tohoto typu bylo na Budějovicku.

Lapkové

Zhodnotit postoj nižší šlechty k jednotlivým proudům husitského hnutí není jednoduché. Nelze například usuzovat na sympatie s kalichem pouze na základě kritického postoje vůči katolíkům. Ke spojenectví s kališníky docházelo mimo jiné i z důvodů prospěchářských. Nastávalo velmi neklidné období, které bylo spojeno s nekontrolovatelným pleněním majetku. Nastalá anarchie pak poněkud pozastavuje výkon spravedlnosti a zaručuje beztrestnost i těm, kteří dříve byli stíháni - totiž lapkové, jejichž družiny v předhusitském období mnohým komplikovaly život. V rámci Čech byly rozdíly mezi jednotlivými regiony. Zatímco na Moravě šlo o složitě organizované loupeže ve velkém stylu, jež měli na svědomí mnohdy příslušníci čelných rodů (Pernštejnové, páni z Kunštátu), na českém jihu šlo spíše o malé nepříliš početné skupinky lapků, kteří patřili k hlavním aktérům v těžko přehledné spleti drobných i závažnějších trestných činů. Komu byli lapkové více trnem v oku, zda pánům či poddaným a jakým způsobem zasahovali do života tehdejších lidí, líčí příběh o Habartu Lopatovi, dočasném obyvateli hradu Hus (viz příloha).

Majetkové a příbuzenské poměry Jana Smila

Přenesme se však z oblasti Prachaticka o něco jihovýchodněji. Krajina v oblasti Křemže patřila od 13. století pánům ze Strakonice, jejichž prvním sídlem se stal Chlum. Po něm se nazývali vladykové z Chlumu. Ve 14. století se tento rod rozdělil na vladyky z Chlumu a vladyky z Křemže, přičemž obě rodové větve vlastnily polovinu Křemže. Společný pečetní obraz, střela vzhůru letící, jehož nejstarším známým nositelem byl rod Bavorů ze Strakonice, svědčí o příbuzenských vazbách mezi několika vladyckými rody v této oblasti¹. Stanovit naproti tomu jejich poměr ke zmíněným Bavorům je s ohledem na nedostatek pramenů problematické.

Každopádně jedním z potomků, který užíval tento pečetní obraz byl i Jan Smil z Křemže. První připomínka křemežského šlechtice je patrně z roku 1400, a poté o 9 let později v souvislosti s prodejem vsí Vztuhy a Ortvinovice. Smil byl pravděpodobně jediným vlastníkem celého zboží, vzhledem k tomu, že roku 1414 samostatně podával kněze ke kostelu v Křemži (presentační právo ke kostelu náleželo vždy příslušníkům chlumské i křemežské větve rodu)².

Obrázek 1: Znak Křemže, původně erb Jana Smila z Křemže

Legenda: Na červeném štítě je stříbrná střela kose položená, špicí k pravému rohu štítu. Nad štítem je turnajský helm s červeno-stříbrnými pokryvadly. Na helmu je zlatá královská koruna, ze které vyrůstají dvě rozložená červená křídla, přes která je podobně nakoso položená stříbrná střela jako na štítě. Pečeti z roku 1884 jsou zrcadlově obrácené, tedy střely leží šikmo, k levé straně.

O Smilových rodinných poměrech máme na tehdejší dobu nezvykle mnoho informací. Pouze jedinkrát, v závěru roku 1444, se připomíná Smilova manželka Anna z Rožmitálu³, matka Přibíka a Jiříka z Křemže⁴. Smilovi synové jsou poprvé zmiňováni počátkem 40. let - Přibík roku 1443, Jiřík o rok později. Nejasná je postava Smilova bratra Otíka, připomínaného roku 1444 v souvislosti s krádeží koní⁵.

¹ M. Kolář, A. Sedláček, Českomoravská heraldika I., Praha 1902, s. 218

² R. Šimůnek, Jihočeský sborník historický 1997/LXVI - 1998/LXVII, Jan Smil z Křemže

³ B. Rynešová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418 - 1462, III., Praha 1937, s. 393 - 398, č. 457, 458

⁴ B. Rynešová, Listář III., s. 235, č. 256nn.

⁵ B. Rynešová, Listář III., s. 394, č. 458

Obrázek 2: Křemže dnes

Je doloženo, že Křemežský vladycký rod spolupracoval s vladyky z Kamenného Újezda (zvláště Jan Odranec a Racek z Drahonic) a s příslušníky rodu Roubíků z Hlavatec (Jan Roubík, držitel Habří a Vilém Kozák z Hlavatec a na Římově), původem ze Soběslavska, kteří počátkem 15. století přesídlili na Budějovicko a Kaplicko. Jednalo se o spolupráci při silničních loupežích⁶. Velmi důležitým faktem při těchto výpravách nepochybně bylo získání strategicky položeného hrádku Maškovec Janem Odrancem a Rackem z Drahonic před rokem 1425⁷. Koncem 20. let jsou také jako Smilovi spojenci zmiňováni bratři Bohuslav, Petr a Jan Kosoři z Malovic⁸.

Klíčovým obdobím Smilova života byl počátek husitské revoluce. V této době došlo k největšímu růstu jeho majetku. Za neznámých okolností se stal majitelem hradu Hus ukrytého v lesích mezi Prachaticemi a Volary. Hrad vystavěli na základě povolení Jana Lucemburského z roku 1341 čtyři bratři z Janovic. V 60. letech se hrad stal přímým korunním majetkem. Jako královský purkrabí zde působil pozdější husitský hejtman Mikuláš s Pístného, který se psal z Husí. V 15. století za Jana Smila zažil hrad významný rozkvět a za Habarta z Hrádku byl jako sídlo škůdců v roce 1441 obležen. Po půl roce obléhání, 8. září, se posádka vzdala a hrad byl rozbořen. K nastínění ducha doby uvádím v příloze pověst, která se vztahuje k obléhání hradu v roce 1441. Je to důkaz toho, jak proti sobě bojovávaly dvě strany a je hezkou ukázkou nálady, která tehdy panovala.

Dispozice hradu vycházela z terénní konfigurace klesající ostrožny obtékané smyčkou řeky. Proto bylo zvoleno méně obvyklé řešení s jádrem v čele a níže položeným předhradím za ním. Jádro za mohutným šijovým příkopem je s největší pravděpodobností zavřené a díky tomu není zrovna nejlépe čitelné. Zdá se však, že jeho hlavní stavbou by mohla být mohutná obytná věž v čele. Kromě ní jádro obsahovalo

⁶ A. Kalný, Popravčí kniha, s. 51, R. Šimůnek, Jihočeský sborník historický 1997 - 1998, Jan Smil z Křemže

⁷ A. Sedláček, Hradý III., s. 85 a Hradý, zámky a tvrže království Českého VII, Praha 1934, s. 248

další stavby. Na východě ho obíhal parkán a na západě sledovala část dispozice, kterou probíhala vstupní cesta. Do hradu se vcházelo věžovitou branou v západním svahu pod čelem jádra. Cesta minula západní frontu jádra a do této části hradu se vstupovalo nejspíše přes předhradí, od jádra odděleného příkopem. Na předhradí se dochovaly především pozůstatky obvodové hradby s cimbuřím a zajímavá zeď vybíhající nad řeku. Ta pravděpodobně souvisela se zásobováním hradu vodou. V předpolí jsou velmi dobře patrné pozůstatky obléhacích prací z roku 1441, tvořené příčným opevněním a palebným postavením, které uzavírá ostrožnu před hradem. Vrchol kopce před hradem zaujalo zvláštní, nejspíše velitelské opevnění, v jehož okolí zřejmě bylo vlastní ležení. Hus náleží mezi ty hrady (jako i Střekov či Kamýk u Litoměřic), které nechával šlechtici vystavět Jan Lucemburský, a poté jim je uděloval v léno pod podmínkou, že budou vždy otevřené pro panovnické záměry. S tímto posláním může souviset i velká rozloha a kvalitní opevnění předhradí, které zřejmě mohlo poskytnout útočiště i značně početnému vojsku. Bližší klasifikace jádra hradu je za současného stavu vědomostí sotva možná, snad by se mohlo jednat o blokovou dispozici⁹.

Dnes je hrad v troskách dobyt smrkovým lesem. Do zbytků hradu se vstupuje strmou stezkou, která vede přímo přes zbytky hlavní obytné věže. Ještě je k nalezení vchod do sklepů, je však nejspíše zasypán. K vidění je ještě způsob, jakým stavitelé využili skálu na západní straně jádra i předhradí pro stavbu obvodové hradby. Kusy hradeb jsou nalepeny na samý okraj. Docela dobře je zachován příkop, který odděloval jádro od předhradí a jeho opevnění. Údolí Blanice, nad kterou trosky hradu připomínají zašlou slávu obývaného místa, je velmi romantické a ideální na výlet.

⁸ B. Rynešová, Listář I., s. 96 - 7, č. 140 a s. 109 - 112, č. 163

⁹ T. Durdík, Encyklopedie českých hradů, net www.hrady.cz

Obrázek 3: Hrad Hus (dnešní podoba)

**Obrázek 4: Údolí Blanice
pod hradem Hus**

Poloha hradu mezi Prachaticemi a Volary byla velmi výhodná z hlediska Smilových záměrů. Šlo o stavbu situovanou v blízkosti Zlaté (neboli Solné) stezky, vedoucí z Pasova do Starých Prachatic přes Waldkirchen a Volary, po které probíhal mimořádně výnosný obchod, a v dosahu rozlehlých držav Zlatokorunského kláštera, který byl v průběhu roku 1420 dvakrát napaden, vypálen a následně opuštěn. Ještě roku 1437 se uvádí, že mniši "sú vždy té chvíle vyhnáni"¹⁰.

Působení na Prachaticku

Jak již bylo shora řečeno, není jisté, jakým způsobem se Jan Smil stal majitelem hradu Hus, ani zda působil na Prachaticku již před rokem 1420. Avšak ani po tomto datu nejsou informace zcela jasné¹¹. Kromě toho, že si nechal říkat „z Husí“, byl ještě ve spojení s Přibíkem z Klenové a Janem z Janovic a Pajreka, držiteli západočeských hradů Klenové a Pajreka. Ti byli vázání na tento kraj již před vypuknutím husitské revoluce. Patřili mezi služebníky Racka z Rýmberka, který „sponzoroval“ revoluční tovaryšstvo operující v okolí Zlaté stezky. Není bez zajímavosti, že nejstarší

¹⁰ B. Rynešová, Listář I., s. 219 - 220, č. 327

¹¹ R. Šimůnek, JSH 1997 - 8, Jan Smil z Křemže

prachatická městská kniha dokládá spojení mezi lapky a Mikulášem z Husi¹². Z toho můžeme logicky vyvodit, že jejich vztahy s Oldřichem z Rožmberka nebyli zrovna idylické, tudíž jestliže se s nimi nový majitel Husi spolčil, vyústilo to nutně v rozepře, což nakonec vedlo ke Smilově zatčení. Poprvé se v krumlovském vězení ocitá roku 1422. Konkrétní příčina jeho zatčení není známa¹³, ale byl velmi brzy propuštěn.

Proměnlivým vývojem prošly Smilovy vztahy s Prachaticemi, ležícími v blízkosti hradu Hus. V průběhu husitských válek bylo město jako důležitý strategický bod dvakrát dobýváno husitskými vojsky – 25.dubna a 12.listopadu roku 1420. Druhý útok byl pro město a jeho obyvatele tragický. Většina obyvatel byla pobita, někteří byli upáleni v sakristii kostela. Prachatice se tak dostaly do rukou táboritů, kteří zde zanechali početnou posádku s velícím Vilémem Jeníkem z Mečkova.

Obrázek 5: Prachatice

Přičlenění Prachatic k tábořskému městskému svazu, ale především naprostá změna složení městského obyvatelstva nepochybně přispěly k tomu, že se staly opěrným bodem lapků ze širokého okolí. Jejich působištem se stala oblast od Vimperka až ke Strakonícím a na severu k Týnu nad Vltavou. Ve výpovědi Václava Sebránka z roku 1423 je zapsáno, že „všichni lúpeži dály sú se prikázáním Jeníkovým a Chvalovým, hauptmany“¹⁴. Jedná se o Viléma Jeníka z Mečkova a Chvala z Machovic. Jan Smil, kterému v roce 1437 král Zikmund Prachatice zastavil (po vyhlášení kompaktát Prachatictí uznali Zikmunda Lucemburského za krále a 18. prosince 1436 dosáhli toho, že město bylo přijato mezi města královská), byl zřejmě také účasten.

¹² Z. Šimeček, Lapkovské bratrstvo Václava Hrona na Prachaticku, JSH 24, 1955, s. 27 - 30

¹³ B. Rynešová, Listář I., s. 259 - 260, č. 369

¹⁴ A. Kalný, Popravčí kniha, s.72

Spojení mezi Prachaticemi a Křemží vyplývá z výpovědi rájovského lazebníka Holíka taktéž z roku 1423¹⁵. Detaily známy nejsou.

Vztah mezi Smilem a Prachaticemi měl i svá stinná období. Informací není mnoho, ale nasvědčuje tomu zmínka ve vyznání Jíry Tříkrát Zlého z roku 1429¹⁶, i obava Prachatických, vyslovená v nedatovaném listu krumlovskému purkrabímu Chvalovi z Chmelné, že „Smilek tu horu naši Zelnavskou vždy miení osaditi“¹⁷. Jedná se pravděpodobně o hrádek na Hradišti u Želnavy. Smil ale neměl žádnou motivaci k takovému počínání.

Spor s Oldřichem z Rožmberka

Do dvacátých let spadá i počátek sporů mezi Smilem a Oldřichem z Rožmberka, který žil přibližně v letech 1403 - 1462. Ambicemi, bezohledností, rafinovaností, na druhou stranu také bystrou a pružnou diplomacií se Oldřich stal ztělesněním české šlechtické špičky 15. století. Byl černou ovcí svého rodu, současně však dokázal podstatně rozmnožit ekonomickou i politickou moc Rožmberků. Svých záměrů dosahoval nejhanebnějšími prostředky, jaké si lze představit. Zradou národních zájmů, službou nepříteli, přeběhlictvím. Neváhal fabrikovat falza královských darovacích a zástavních listin, jen když z toho měl prospěch. Oldřich byl synem Jindřicha z Rožmberka a Elišky z Kravař. Již v devíti letech se stal pánem obrovské, avšak rozkouskované a rozptýlené državy. Byl sice od mládí vychováván v úctě k Husovu učení, ale hned na počátku revoluce jinošské ideály odložil, a společně se svým poručíkem Čeňkem z Vartenberka stanul v táboře velmožů hledajících smír se Zikmundem. (V roce 1420 jej strach ze sílicího vlivu husitů na jihu Čech vedl k neúspěšnému obléhání Tábora.) Za pomoc Lucemburkovi a za boj s husity, zejména s Tábořem, si nechával dobře platit. Hned v roce 1420 mu Zikmund dal odměnou do zástavy bohaté panství cisterciáckého kláštera Zlaté Koruny, jehož centrum leželo takřka pod okny Oldřichova krumlovského hradu. Mnohého svého majetku se Rožmberk zmocnil intrikami (Zvíkov, Hluboká, majetek milevského kláštera a další). Jeho falzifikátorská dílna pojišťovala zisky zhotovováním “zaručeně pravých“ právních dokladů. Rožmberské dominium rostlo i po Lipanech. Po husitských válkách se postavil do čela katolické Strakonické jednoty šlechty a měst, čímž se stal silným

¹⁵ A. Kalný, Popravčí kniha, s. 71 - 72

¹⁶ A. Kalný, Popravčí kniha, s. 95

¹⁷ AČ 21, s. 282, č. 12

protikandidátem budoucího českého krále Jiřího z Poděbrad. V zápase o český trůn sprádal Oldřich plán prosadit do čela státu svého syna Jana. Nakonec vidinu koruny vyměnil za peníze. Poděbrad mu oplátkou prominul dluhy astronomické výše. Když Oldřich z Rožmberka roku 1462 zemřel, odkázal potomkům ucelené a zaokrouhlené velkopanství, ke kterému patřilo 9 měst, 26 městeček a téměř 700 vesnic.¹⁸

S Janem Smilem se v dostupných písemnostech setkáváme poprvé v roce 1422, kdy uzavírá smír ohledně majetku s Kunátem ze Sulevic. Smírčími soudci jsou mu Jan Roubík z Habří a Racek z Drahonic. Krátce na to se Jan Smil ocitá v zajetí Oldřicha z Rožmberka, který ho vězní na Krumlově. Podle Tomáše z Chotěmic (Smilova přítele a obhájce) byl Smil uvězněn pouze proto, že si Oldřich dělal zálsusk na Hus. Ten byl v té době královským manstvím ve Smilově držení¹⁹. Sám Oldřich to ospravedlnil listem, ve kterém se před svědky Smil přiznává ke krádežím. Těžko říci, jakou roli v tom hrály Smilovy sympatie k Janu Žižkovi a Tábořským, kteří v té době znepríjemňovali svými výpady život nejen Oldřichovi. O Smilově příslušnosti k Táboritům nalezneme záznamy v Rožmberské Popravčí knize, kde proti němu svědčí Jan Polák z Prachatic, jakýsi Chmel a hrnčič Slívka²⁰. Aby Oldřich umlčel několik Smilových přátel, kteří protestovali proti jeho zatčení, prohlásil, že k uvěznění došlo na rozkaz krále. Poslal ho k Zikmundovi do Uher, ten ho však poslal zpět s téměř pilátovským prohlášením: „Dals mi Smilka u vězenie, a já k němu žádné viny nemám. Vezmiž ho a chovajž ho, nechciť u tebe biřicem býti.“²¹

V říjnu 1422 byl Smil propuštěn na svobodu. 10. září 1424 uzavřel příměří s Oldřichem, krátce poté však s Janem z Drahonic na Maškovci, Rackem z Drahonic, Janem Roubíkem z Hlavatec na Habří a Vilémem Kozákem z Hlavatec na Řimově napadl okolí hradu Rožmberk, aby 6. srpna 1425 uzavřel opět příměří, tentokrát s rožmberským purkrabím Reimprechtem Poloměřem až do konce roku.

Další příměří s Oldřichem bylo uzavřeno v Křemži 26. listopadu 1426 a mělo trvat až do vánoc téhož roku. O necelý rok později 13. října 1427 zprostředkovali Jan Odranec a Racek z Drahonic narovnání, jehož výsledkem mělo být propuštění zajatců obou stran. Smil se zřekl všech holdů od rožmberských šlechticů a sedláků, které mu měly být vyplaceny po sv. Havlu téhož roku a až do zavedení pevné vlády v Čechách

¹⁸ P. Hora-Hořejš, Toulky českou minulostí 2, s. 334

¹⁹ T. Wagner, Časopis musea král. českého LXII, 1888, Jan Smil z Křemže

²⁰ F. Mareš, Popravčí kniha, s. 25, 28, 44

²¹ T. Wagner, ČMKČ 1888, LXII, Jan Smil z Křemže

mu mělo být na Sverazi vypláceno 50 kop ročně. S Oldřichem se zavázali k jednoletému smíru.

15. října 1427 pak bylo vydáno osvědčení o prodeji Křemže Oldřichu z Rožmberka za přítomnosti vladyky Jana Kosoře a Petříka z Malovic, Jana z Nestanic, Beneše z Dubné, Janka ze Sedlce a Jana Stebníka ze Skryj na Čichticích. Tato smlouva však byla zrušena, když došlo k dalším neshodám mezi oběma stranami. Nicméně v tomto mezidobí se zdá, že Smil byl s Oldřichem zadobře, vzhledem k tomu, že je o něm zmínka jako o rožmberském správci na Lipnici, kde Oldřich vládl jako poručník zboží Čenka z Vartemberka, který roku 1425 zemřel.

18. listopadu 1427 uzavřel Smil příměří s Maternou z Ronova. Smírčími soudci byli opět Jan a Racek z Drahonic. Taktéž bylo učiněno příměří s Budějovicemi. Po uplynutí smíru zjednaného v říjnu 1427 začaly opět neshody mezi Smilem a Oldřichem, a to vzhledem k tomu, že k opětovnému příměří došlo v listopadu 1428. Tentokrát měl klid trvat až do sv. Jiří, tedy do 23. dubna 1429. Smlouvu uzavíral písecký městský hejtman Matěj z Chlumčan.

Jak vidno, rozporů mezi Smilem z Křemže a Oldřichem z Rožmberka bylo opravdu požehnaně. Neustále uzavíraná příměří jsou toho dokladem. Bohužel se nám však nezachovaly žádné zprávy o průběhu bojů vedených mezi oběma stranami. Že však šlo o události nepříjemné můžeme poznat z toho, že Oldřichův příbuzný Menhart z Hradce společně s Mikulášem z Lamberka se ujal zprostředkování míru mezi oběma stranami.

K dalšímu, tentokrát vážnému smíru mělo dojít na Krumlově 19. října 1429. Aby vše proběhlo bezpečně, zaručily se obě strany několika rukojmími. Z nižších šlechticů ze strany Rožmberkovi to byl rytíř Jan z Riesenburka, vladyka Karel z Říčan a vladyka z Kraselova. Ti měli zabránit opětovnému zadržení Smila v Oldřichově vězení a zaručit mu bezpečný návrat domů. Smil by je poté po uplynutí dvou neděl propustil výměnou za Zdeňka z Rožmitálu, Albrechta z Běškovíc a Racka z Drahonic. Vzájemná nedůvěra v obě strany číší ze slov, kterými se tito tři šlechtici zaručují stát se rukojmími, avšak až výměnou za rukojmí Rožmberkovi: „...proto my rukojmie nemáme vězením hynúti, ale sľubujem svú ctí a věřú toho, což by sě v řeči stalo, po rozkázanie a naučenie slovutných Chvala z Machovic a Jana z Drahenic v jednom témdni popraviti, a najíti i odčiniti pod pokutú vězenie nadepsaného.“²²

²² T. Wagner, ČMKČ 1888, LXII, Jan Smil z Křemže, s. 12

Smlouva o míru byla zhotovena 23. října 1429 Menhartem z Hradce a Mikulášem Sokolem z Lamberka.²³ Z jejího znění vyplývá, že na smíru měl zájem především Oldřich z Rožmberka, který se zavázal Smilovi vyplatit celkem 3500 kop grošů českých (dále jen kgč).²⁴ Kromě toho smlouva obsahovala ještě podrobnosti o propuštění zajatců, tažení přes území druhé strany, a zároveň byl potvrzen mír sjednaný 13. října 1427. V dodatku se ještě obě strany zavazují, že při případném obnovení bojů budou druhou stranu informovat čtyři neděle předem. Své pečeti přivěsili Vilém z Vartenberka a rytíř Albrecht z Běškovic. Co se týče finančního narovnání, Oldřich svému slibu dostal.²⁵

Jak se dalo čekat, příměří nebylo uzavřeno navěky. Do roku 1432 byl pravděpodobně relativně klid, avšak 9. prosince tohoto roku bylo zapotřebí dalšího smírného procesu. Nebo snad dva šlechtici uzavírali příměří jen ze setrvačnosti? Každopádně do roku 1434, kdy táborité utrpěli trpkou porážku u Lipan, čímž poklesla jejich moc, ke smíru došlo ještě dvakrát.²⁶ V tomto období klesá i Smilova aktivita. Pouze občas jsou doloženy drobné šarvátky, na příklad když Smil se svými lidmi táhnul z Rakouska přes Velešín a Rožmberská posádka je přepadla, přestože nabízeli, že se vzdají. Smil to pochopil jako porušení příměří a veřejně si stěžoval na Oldřichovo jednání:

„Já Jan Smil z Křemže žaluji pánóm, rytieřuom, panošiem, měšťanóm i všem obecným lidem na pana Oldřicha Rosmberského, na toho zlého nečistého pána, žeť mi jest za pravým křesťanským mírem a příměriem kázal mé tovariše s tím Jidášem Vilémem Lopatú zmordovati beze vsie viny. A když moji tovariši jeli z Němec, na ně nižádné péče nemajíce, tuť sú je s Velešína, páně zámku, honili a zhonivše nechťeli jich přijímati, ani se jim dávají, ale zlapavše je i svláčili je a svlekše je morděřsky a nekřesťansky zmordovali za pravým křesťanském příměrie a mieru, ježto toho zápis mám pod jeho ctí a věrú. Protož dobrá druženo, pro buoh prosím, vystřichajte se takového pána, s ním mieru a příměrie podle ctí a pod věrú nemievajte, nebt' nikdy nezdrží, ale úklad i s tím Jidášem Lopatú činie, kudyť by mohli koho svú ctí o hrdla

²³ B. Rynešová, Listář I., s. 109 - 112, č. 163.

²⁴ pro srovnání např. mlýn na Botiči v roce 1511 byl prodán za 125 kop českých grošů, v 16. stol. se platily za den práce na vinohradě 2 groše, za nádenickou práci 8-10 gr., řemeslníkům (tesař) 25 denárů (přičemž 30 grošů bylo 210 denárů)

²⁵ R. Nový, Prameny k dějinám Táborska 1429 – 30 a 1437 II. Ráb A 3, 1991, s. 24 - 28

²⁶ B. Rynešová, Listář I., s. 150, č. 218, s. 153, č. 226, s. 175, č. 253

připraviti a zavésti, jakožť jsou mi mé tovařiše zavedli, zlí nečišťi z kurvy synové samorostlí, jináč nemohúc, než když jim se věří.²⁷

Na jaře roku 1437 vystavila kancelář krále Zikmunda na Smilovo jméno trojici zápisných listů, kterými se stal majitelem Prachatic (2500 kgč), Volar (500 kgč) a několika vesnic – Lidmovice, Krašlovice, Vitice, Malešice a Lužná, Zbitiny, Koryto, Sviňovice, Ovesné, Černý Potok, Mošna, Chroboly, Záhoří a Smědeč - ležících v oblasti jižně a jihovýchodně od Prachatic, které bývaly majetkem zlatokorunského kláštera. Dále pak Humňany, Štětice a Heřmaň, nacházející se na Písecku, které bývaly majetkem Vyšehradské kapituly.²⁸ Jde o velký majetek, nelze se tedy divit, že Oldřich byl značně rozladěn, obzvláště šlo-li o tak atraktivně položené statky rozkládající se od Prachatic až po Volary, a ještě navíc o majetek, o nějž Rožmberk již léta usiloval. Co však předcházelo královým listinám a jak došlo k těmto zástavám není zřejmé, k tomu prameny mlčí.

Nemlčí však k dalším událostem. Smil vzhledem ke svému postavení v jihočeském kraji a k poloze svých statků byl i nadále nucen vyjednávat s Rožmberky. Při návštěvě Krumlova si vždy od něho vyžádal glejt, který ho zabezpečil proti případnému zajetí. Velmi dobrý Smilův přítel Tomáš z Chotěmic na Vlašimi měl být dalším sjednavatelem míru. Oldřich ho přesvědčil, že již žádného glejtu není třeba, jelikož hodlá natrvalo se Smilem uzavřít příměří. Na počátku roku 1439 se tedy Smil vydal bez doprovodu na Krumlov, což si Rožmberk vyložil po svém a drahého Smila vsadil do vězení podruhé.

Většina veřejnosti tento čin pravděpodobně odsoudila, dokonce sám král Albrecht, který na trůnu vystřídal Zikmunda, napomínal Rožmberka, aby „Smila šetřil a na svobodu propustil“, ale jeho předčasná smrt uhasila jiskřičku naděje, která svítla Smilovi s novým králem. Taktéž ani Táborští si nechtěli pohněvat druhou stranu, takže se vězně nezastali. V Čechách se opět rozhostily chmury dalšího bezvládí.

Zmínku o dalším Smilově osudu obsahuje list z roku 1440, ve kterém ujednává Oldřich z Rožmberka smír s městy Tábořem, Pískem a Vodňany. Součástí příměří je podmínka Smilova propuštění. Marně. Během Smilova uvěznění je mimo jiné dobyt a vyrabován jeho hrad Hus, na kterém se usadil Habart Lopata se svou družinou (viz pověst).

²⁷ T. Wagner, ČMKČ 1888, LXII, Jan Smil z Křemže, s. 179

²⁸ T. Wagner, ČMKČ 1888, LXII, Jan Smil z Křemže

Pět let není o Smilovi slyšet, aby 25. června 1444 učinil doznání, že jeho zajetí Oldřichem z Rožmberka není bez důvodu, a že Oldřich měl právo na jeho popravu. Milostivě ho však hodlá propustit, za což se Smil doživotně zavázal, že se nebude již více mstít za příkoří na něm spáchaná. Pečeti k listině o přiznání přivěsilo 15 šlechticů (vedle Jana Smila jeho synové Jiřík a Přibík a jako svědci Václav z Michalovic, velkopřevor Strakonický, Jan z Jindřichova Hradce, Jindřich ze Stráže, Mikuláš z Ledče, Albrecht Běškovec z Běškovic, Mikuláš z Lípy na Lipnici, Jan z Lažan na Bechyni, Beneda z Křivsoudova a rady měst Tábora, Písku, Budějovic a Vodňan).

Kromě těchto slibů zavazuje se Smil ještě jednou smlouvou z téhož dne k postoupení majetku v hodnotě 10 000 kgč a zároveň všechny listiny, kterými k nim nabyl práva včetně trojice Smilových zápisných listů z roku 1437. Aby bylo vše úplné, donutil ještě Rožmberk Smilovu manželku Annu vzdát se všech práv, jež by na nich měla nebo mít mohla.

K okázalému předání všech listin došlo o půl roku později ve „veliké světnici“ Krumlovského hradu. Průběh celé záležitosti byl zcela v režii Oldřicha z Rožmberka, jenž své nároky k zástavním zbožím obhájil, zatímco Smil samotný putoval zpět do vězení, jsa Oldřichem paradoxně usvědčen z padělání jedné z listin. Toto usvědčení se pak stalo i záminkou pro Smilovu popravu.

Když se roznesla zpráva o Smilově opětovném uvěznění, rady tří měst - Tábora, Písku a Vodňan - žádaly navrácení svých pečeti, které byly součástí smírného ujednání, i přes Rožmberkovu obhajobu vlastního jednání. Kromě toho začátkem ledna 1445 i Smilovi synové hledali pomoc u Václava z Michalovic, velkopřevora řádu rytířů sv. Jana Křtitele ve Strakonících, dožadující se vrácení zápisných listů. Strakonický velmistr skutečně Oldřicha z Rožmberka obeslal, ten však obvinění vůči své osobě ze strany Smilových synů popřel a dodal: „ten trh, kterýž sem Smillem učinil, ten chci rád dětem i ženě jeho zdržeti.“²⁹

Situace opět utichla takřka na dva roky. Další změnu přineslo jaro roku 1447. Ve 40. letech Čechami opět zmítalo bezvládí. Mírová jednání mezi Tábořem a Rakousy byla neustále odkládána, panovalo napětí mezi kališnickým křídlem Hynka Ptáčka, kterého po jeho smrti vystřídal Jiří z Poděbrad, a Strakonickou jednotou v čele s Oldřichem z Rožmberka. Tyto události nepochybně zasely zrnko vzájemné nedůvěry, které rychle vyrůstalo v mohutnou rostlinu. Během tohoto období byl Smilův případ

²⁹ B. Rynešová, Listář III, s. 2., č. 2

několikrát zmiňován. Oldřich jeho vyřešení neustále odkládal, až v dubnu 1447 začali být Táborští již značně nervózní a projevíli snahu pomoci Smilovým synům. Rožmberk byl ochoten o případu konečně jednat na květnovém sněmu v Praze³⁰. Podle Roberta Šimůnka však lze ve skutečnosti předpokládat, že o Smilově osudu již bylo rozhodnuto. Kromě toho z Prachatic docházeli neustále zprávy o chystané zradě proti Rožmberkovi a Václav z Michalovic mu radil, aby v Prachaticích zavedl pořádek. Obě strany byly tedy neustále ve střehu.

Smilova poprava

Počátkem července roku 1447 Rožmberk uzavřel případ Jana Smila z Křemže jednou provždy. Řešit vzájemné rozpory bylo unavující a napětí mezi Krumlovem a Tábořem se mohlo vybit jen náhlou změnou. Jan Smil byl popraven.³¹ Podle Šimůnka to nebyl akt „strašlivé pomsty“, jak to chápal Pangerl či Wagner, který Smilovu popravu chybně datoval na počátek roku 1447 a pokládal ji naopak za počátek zostření vztahů s Tábořskými (narozdíl od B. Rynešové, která chápe Smilovu popravu jako „neprozřetelný krok“³²). Podle Šimůnka byla naopak věcí Oldřichovy chladné úvahy. Oldřich totiž mohl Smila buď propustit, čímž by ovšem ohrozil své nepříteli pevné nároky na jeho zboží, nebo dále držet ve vězení, ale za takových okolností by se neustále protahoval spor s Tábořskými, a tak využil třetí možnosti – tedy popravy, čímž případ jednou provždy uzavřel.

Proti Rožmberkovi činu nakonec vystoupil pouze Smilův přítel Tomáš z Chotěmic, kterého nejspíše pronásledovalo špatné svědomí díky tomu, že Smila přesvědčil, aby po Oldřichovi nepožadoval další propouštěcí glejt, díky čemuž nakonec došlo k jeho osudnému zatčení. Stěžoval si na Rožmberkovo počínání nejen Smilovým synům, ale i rožmberským úředníkům. Táborští se soudů ohledně jihočeského magnáta zdrželi a omezili se pouze na slovní podporu majetkových práv Smilových synů.

V dalších letech se ve věci nic nového nedělo. Až po nastoupení krále Ladislava na Český trůn v roce 1453 se opět začalo jednat o majetku Jana Smila z Křemže. Oldřich z Rožmberka si při té příležitosti nechal v srpnu 1454 potvrdit spolu s dalšími několika pravými i falešnými listinami i zápisy týkající se Smilova zboží.³³ Spor se

³⁰ R. Šimůnek, JSH 1997 - 1998, Jan Smil z Křemže, s. 8, B. Rynešová, Listář III, s. 213, č. 297

³¹ R. Šimůnek, tamtéž

³² R. Šimůnek – Dřívější chybnou dataci opravila B. Rynešová, O účasti Oldřicha z Rožmberka na jednání o mír mezi Tábořskými a Rakousy, ČNM 107, 1933, s. 55 - 75

³³ R. Šimůnek, JSH 1997 - 8, Jan Smil z Křemže, s. 8,

Smilovými syny trval jen krátce. Byl ukončen v říjnu 1455. Oldřich od nich koupil tvrz a křemžské zboží³⁴ a zanedlouho se Rožmberkové staly také právoplatnými držiteli hradu Hus a zboží k němu příslušející (hrad Hus, městečko Záblatí, polovinu města Husince a téměř dvě desítky vsí.³⁵

Závěr

Jan Smil z Křemže patří nepochybně k významným osobnostem jihočeských dějin první poloviny 15. století. Jeho životní příběh nelze pojmut jako individuální záležitost, ale je nutno vsadit jej do kontextu dobových souvislostí. Ve sporu Oldřicha z Rožmberka s Janem Smilem nešlo jen o zášť dvou osob. Musíme vzít v úvahu politickou a náboženskou situaci či svéráz tehdejších jižních Čech.

Pokud jde o jednoho z nejvýznamnějších Rožmberků, jeho jednání postrádá mnohdy nejen právní oporu, ale lze tu hovořit i o mravní bezohlednosti, která provází proces zaokrouhlování majetku vyšší šlechty v pohusitské době (docházelo k tomu nejen u Rožmberků). Dokladem toho jsou i jiné konce sporů, např. postup Jiřího z Poděbrad vůči Janu Koldovi ze Žampachu³⁶, kdy Jiřík z Poděbrad usiloval o postavení Jana Koldy Mladšího jako zemského škůdce mimo zákon, což se mu nakonec podařilo.

Co se týče pravomoci Rožmberků jakožto zemských popravců,³⁷ z dostupných materiálů není zcela jasně osvětlena. Oldřich je v tomto úřadě doložen roku 1440³⁸ a o 6 let později se na něj jako „k popravci této země nejvyššímu“ obrací Václav z Michalovic³⁹.

Jan Smil je narozdíl od Rožmberka zástupcem nižší šlechty, jedním z nemnoha, který využil sekularizace církevního majetku, čímž se stal majitelem opravdu velkého jmění. Poškodil tím nejen církve (obzvláště šlo o majetek zlatokorunského kláštera), ale i Oldřicha z Rožmberka, který si „brousil zuby“ právě na tato panství. Dalo by se říci, že Smil přecenil situaci a špatně odhadl příliš silného protivníka, který ho nakonec přemohl a zahubil, byť použil způsobu naprosto neetického a krutého.

B. Rynešová, J. Pelikán, Listář IV, s. 372 – 375, č. 522

³⁴ B. Rynešová, J. Pelikán, Listář IV., s. 381 - 2, č. 540

³⁵ B. Rynešová, J. Pelikán, Listář IV., s. 383 - 4, č. 544, 545, s. 386 - 7, č. 552

³⁶ net: http://nachodsko.cz/isna/na_hi.htm

³⁷ R. Šimůnek, JSH 1997 - 8, Jan Smil z Křemže

³⁸ B. Rynešová, Listář II, s. 53, č. 72

³⁹ R. Šimůnek, JSH 1997 - 8, Jan Smil z Křemže

Literatura

- Tomáš Durdík: Encyklopedie českých hradů, Praha, Libri, 1995
- Petr Hora-Hořejš: Toulky českou minulostí 2, Baronet, Praha, 1997
- František Kavka: Zlatý věk růží, Nakladatelství České Budějovice, České Budějovice, 1966
- Bohumír Němec: Rožmberkové, životopisná encyklopedie panského rodu, Národní galerie Praha, Praha, 2001
- Adolf Kalný: Popravčí kniha pánů z Rožmberka, Třeboň, 1993
- Alois Míka: Osud slavného domu, nakladatelství Růže, České Budějovice, 1968
- Božena Rynešová: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418 – 1462, I., III. Praha 1937
- B. Rynešová, J. Pelikán: Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418 – 1462, Praha 1954
- A. Sedláček: Hrady III. a Hrady, zámky a tvrze království Českého VII, Praha, 1934
- A. Sedláček, M. Kolář: Českomoravská heraldika I., Argo, Praha, 1996
- Z. Šimeček: Lapkovské bratrstvo Václava Hrona na Prachaticku, JSH 24, 1955
- Robert Šimůnek: Jihočeský sborník historický 1997/LXVI - 1998/LXVII, str. 3 - 11, vydáno v Praze: článek s názvem Jan Smil z Křemže (K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století)
- František Šmahel: Husitská revoluce 3, Karolinum, Praha, 1996
- Theodor Wagner: Jan Smil z Křemže, Časopis musea království českého 1888/LXII, str. 169 - 194, Praha, 1888

Příloha

O loupeživém Habartovi Lopatovi

Ukrytý v hlubokých Šumavských hvozdech stával na skalnatém ostrohu v ohbí řeky Blanice pevný a nedobytný hrad Hus, určen ke střežení Zlaté stezky. Po ní se do Čech od pradávna dopravovala sůl a zpět do Němec pak zlato na její nákup. Proto se zvala Zlatou. Jak šel čas, význam hradů opadal a i Hus se stal opuštěným. Ne však na

dlouho. Jako své sídlo si jej vybral loupeživý rytíř Habart Lopata, a tak se význam Husi obrátil. Na místo střežení stezky před loupežníky poskytoval jim úkryt.

V plzeňském kraji stával hrádek Lopata, patřící rodu téhož jména. Rod to byl málo významný, vesnice mnoho nenesly a tak si přilepšoval loupežnicí. Příslušníci rodu odjakživa přepadali statky sousedních šlechticů, kupce i prosté pocestné. Největším loupežníkem se stal poslední z rodu, Habart. Vykrádal katolické kostely pod vlajkou kalicha a vzápětí hned na to plenil kališnické vesnice pod znamením kříže. Jeho řádění dospělo do stavu neúnosnosti a tak se husitští páni a plzeňští měšťané domluvili a hrad Lopatu přepadli. Smečka loupežníků se bránila přeučtatně, ale na nějaké dlouhé obléhání nebyla připravena. Docházelo střelivo i potraviny. Na hlavy útočníků metali už i dlaždice vytrhané z hodovních síní a svalovali kusy zdiva, ale nic naplat, ti se vzdát nechtěli a stále urputněji dotírali na hradní posádku. Habart se odhodlal k poslednímu výpadu proti obléhatelům. Nakázal hrad zapálit, aby se nikdo nemohl jeho sídla a majetku zmocnit. Poberali jen co se vešlo do sedlových brašen a v noci vyrazili z bran hořícího hradu. Mnoho jich bylo pochyťáno a na místě popraveno. Dost jich ale uniklo do okolních lesů i s rytířem Habartem Lopatou.

Dlouho se pak toulali krajem, přepadali pocestné a malé vesnice. Až jednou přišli v hlubokém lese k jakési chatrči, kde bydlela stará, ošklivá ženská.

„Tfuj, babo. To jsem se tě lek. Co si zač? Čarodějnice?“

„No, no, panáčku. S tebe taky nesálá zrovna mírumilovnost. A i kdybych byla čarodějnice, myslím že se s loupežníkem snadno domluvím a třebaš mu i pomohu a poradím.“ „Oho, babo. Jak by jsi chtěla mne pomoci.“ „Obdaruj ubohou stařenu a já ti povím co tě čeká. Jsem přece čarodějnice.“ Habart byl zrovna v dobrém rozmaru a ač byl lapka, nebyl skrblik a hodil stařeně dva dukáty.

„Tak panáčku. Tolik si představuješ, že má cenu tvá budoucnost? Mohu ti jí předpovědět a zároveň i poradit, jak se jí přizpůsobit. Osud je jen znamení, které ukazuje směr, ale cestu si vybírá každý sám.“ Habart přihodil ještě stříbrný náramek osazený několika drobnými kameny.

„Děkuji, panáčku. Nebudeš litovat uposlechneš-li mých rad. Jdi na východní stranu až přijdeš k řece, která obtéká ze tří stran zlatou husu sedící na zlatých vejcích. Ta husa je zazděna v pevném hradu nesoucí její jméno. Tam se usad', tam dojdeš klidného stáří, začneš-li se Boha bát. Vezmi sebou mladého bílého kozla a chraň jej jako oko v hlavě. Jednou ti zachrání život.“

Jak stařena předpověděla, tak se i stalo. Banda dojela až k řece Blanici, nad kterou se na skalnatém ostrohu ze tří stran obtékaným, tyčil do výše hrad Hus. Podle pověsti je v něm zazděna zlatá husa na zlatých vejcích.

Lopata s kumpány a kozlem obsadili pustý hrad, nechali opravit opevnění a začali žít zas jak za starých dob. Jen s loupežničením dali na čas pokoj. I když se to Habartovým kumpánům mnoho nelíbilo. Pán Lopata se dal na poctivý způsob života. Až...

Až jednou se zamiloval do krásné dívenky bohatého prachatického měšťana Arnošta. Tomu se líbila představa, že jeho dcera se může stát šlechticnou, i když nijak významnou, přeci jen s erbem, a se svatbou svolil. Jen ta dívenka se nechtěla za starého (Habartovi bylo už skoro čtyřicet a jí pouhých šestnáct) provdat. Vymýšlela si různé záminky a úkoly, které musí splnit a dokázat tak svoji lásku k ní. Jednou chtěla benátské zrcadlo, pak zas florentské krajky a další a další. To se nelíbilo Habartovu pobočníku Matějovi.

„Pane. Nic mi do toho není, ale nezachází ta vaše slečinka až příliš daleko? Byly doby kdy jste se takových dívenek na nic neptal a co jste chtěl, jste si taky vzal. Půjdeli to tak dál, nebudete mít za chvíli ani groš a ani tu panenku.“

„Víš, Matěji. Tehdy jsem myslel jen na svůj chťič a ne na lásku. Teď chci být šťasten a mít někoho, kdo mě má rád. Toužím po nějakém potomkovi, který mi rozjaří duši, který ponese mé jméno. Proto ji chci plnit veškerá přání, co má v očích. Proto jí koupím vše, na co jen pomyslí.“

„Hmm. Co si pamatuji, nevím, že by vaši předci kdy něco ženským kupovali a přeci jste se narodil. Ale dělejte jak myslíte. Vy jste pán.“ Ale zlato docházelo příliš rychle a panenka nedala na přemlouvání svého otce, ani dary Habarta a o svatbě nechtěla ani slyšet.

„Ne a ne. Ještě bych chtěla vymalovat od nějakého italského mistra, abych měla památku na své dívčí půvaby, než vám podlehnu rytíři. A pak. Ten váš hrad. Je sice honosný, ale zdá se mi přespříliš studený. Kdyby jste tak zakoupil dům ve městě, měla bych pohodlí a vás ještě radši.“

„Zdá se mi, že zacházíte příliš daleko. Nejsem zvyklý činit někomu takových ústupků. Jen kvůli vám, skvostná panno, skláním svoji šíji. Ale už těch dětských přání bylo dost,“ pravil uraženě Habart a otočil se na pana Arnošta.

„Já už dostal svým slibům. Teď mi dochází trpělivost. Nebude-li do týdne panna Apolena má, vezmu si ji sám.“ Když pán Lopata odešel, jal se Arnošt, který dostal od Habarta tučný peníz, svoji dceru přesvědčovat.

„Apolenko, poslechni. Budeš mít všeho hojnost jako hradní paní. Pomysli jen na tu vážnost jakou získáš. A měla bys mít trochu obavy. Slyšelas', že mu dochází trpělivost.“

Apolena, která bylo o situaci Lopaty a jeho původu lépe zpravena od ženských na trhu a v kostele, kde se přetřásaly různé klepy, odpověděla.

„Trpělivost? Spíše mu dochází zlat'áky, co si nakrad. Sňatkem s panem Lopatou bych získala bandu otrhanců a studený, napůl rozpadlý hrad. To raději uteču se soumary do Prahy, nebo do Pasova, než bych žila nadosmrti ve studeném hradě v pralese.“

A jak si umínila, tak udělala. Potajmu v noci si uzlík svázala a s karavanou soumarů se pustila ku Praze.

Za týden se rozjel Habart do Prachatic pro nevěstu. Zle se rozlítíl, když se dozvěděl, že Arnošt nemůže dostát svému slovu. Požadoval od něj alespoň peníze, co mu dal za příslib Apoleniny ruky. Ukázalo se, že Arnošt nemá ani ty. Investoval je do nějakého obchodu a s lítostí se rytíři omlouval. Ten, vzteky nepřičetný, začal rabovat Arnoštův dům a bral všechny věci, co byli aspoň trochu cenné. Nebohý Arnošt utíkal na radnici domoci se práva a ochrany. Radní poslali na Habarta vojáky a ten musel spěšně utéci.

„Pane. Jdou sem vojáci. Honem utečme, dokud je čas. Je nás jen pět a jich je nejmíň třikrát tolik.“ „Jdeme Matěji. Ale ten proradný dům ještě podpálíme, za odměnu, že na nás pan Arnošt poslal ozbrojence.“ Ale to už stáli vojáci téměř před domem a na utíkající pěťici počali střílet s kuší. Jen taktak se jim podařilo proklouznout zadní branou.

„Tak co, jsi spokojen, Matěji? Jako za starých dob? Co říkáš, Matěji. Matěji? Matěji!“ Ale Matěj neodpovídal. Lopata se ohlédl a viděl jak Matějovi, zaklíněným ve třmenech trčí ze zad šíp.

„Och né. Přísahám, že za tohle mi prachatičtí zaplatí.“

Habart Lopata se začal chovat jako dřív. Ta tam bylo jeho touha po klidném spořádaném životě a milující ženě. Začal přepadat kupce a obchodníky na Zlaté stezce, která vedla Prachaticemi a město z ní mělo značný příjem peněz. Jeho řádění bylo tak pověstné, že kupci raději jezdili přes Vimperk a Kašperské hory, než by své zboží, zlato

a životy dávali všanc na prachaticku. Samozřejmě se to prachatickým mnoho nelíbilo, ale pokaždé, když si chtěli na Lopatu počkat, tak se jim stáhnul na svůj hrad a odtud jej nemohli vykourřit. Mnohokrát ho obléhali a dobývali, leč marně. Hrad byl pevný a nedobytný.

Habart pamětliv osudu svého rodového hradu Lopaty se dobře zásobil na dlouhé obléhání a tak jej ani nepřekvapilo, když prachatičtí požádali Přibíka z Klenové, známého a výtečného válečníka, aby jim pomohl, za patřičný obnos, vykourřit škodnou z revíru.

V únoru roku 1441, za tuhé zimy přitáhl Přibík se svým vojskem a prachatickými žoldněři před hrad Hus. Dobře se před tím na podzim drobnými výpady obeznámil s polohou hradu a jeho opevněním a tak věděl, že přímou ztečí tento přepevný hrad dobýt nelze a proto se rozhodl k jeho vyhladovění.

„Dobrá. Tuto strategii chápu, ale proč uprostřed tak tuhé zimy. Proč obléhat hrad v tak třesnutém mrazu. Vždyť nám polovina vojska umrzne a druhá zemře na zápal plic. Počkejme raději do jara. Ti na hradu se nám musejí smát, oni mají teplo a všeho dostatek.“ Oponoval Přibíkovi prachatický pán Samek Sedlecký zvaný Řitka.

„Máte pravdu, pane Samku. Hrady se obvykle uprostřed zimy neobléhají. Ale právě proto my tak učiníme, protože co víte vy, si určitě myslí i Lopata.“ Vysvětloval své záměry Přibík. Ale spletl se. Habart a jeho kumpáni byli dobře zásobeni a začali hned taky s potravinami a pící pro koně šetřit. Zatím strádalo vojsko obléhatelů, kteří museli rovněž nakládat s proviantem šetrně, protože jej museli dovážet z dalekých vesnic a po mizerných, vysoko sněhem zavátých cestách. Mrazy si v Přibíkově vojsku vybrali krutou daň na životech vojáků. Jara se dočkala snad jen polovina z původního počtu. Ty, co neumrzli, zasáhly loupežnické stěly a zbytek prostě dezertoval.

„Není ti jich líto, pane?. Nepošleme panu Přibíkovi pečínku?“ pravil Ondřej, jenž zaujal místo po Habartově boku, po nešťastné smrti Matějově.

„S tímhle dozajista pan Přibík nepočítal. Myslil si, že přes zimu nevydržíme, a zatím má co dělat, aby přežil sám. Jak je dobré se poučit z minulých chyb.“ „Moc mluvíš, Ondřeji. Už jsme tu uvězněni dva měsíce. Zatímco nám se zásoby tenčí, těm lumpům dole začínají růst přímo pod nohama. Nepodceňuj nepřítel, jen proto že máš nad ním chvílku navrch. On si to dobře spočítal. Jestli neodtáhne do Nanebevstoupení Pany Marie, tak se mu jeho obléhání nejspíš vyvede.“

„Ale pane. To by se prachatickým obléhání setsakra prodražilo. Spočti si, kolik jen takového vojska dole sežere masa a chleba. Po zimě v okolních vesnicích už nic

nenajdou, budou muset dál. Celé okolí bude zplundrované od žoldáků, lidem se to taky nebude líbit. Víme jak vypadá vojenské rekvírování. Já myslím, že po jaru odtáhne. Na svatého Jana už bude za horama.“

Ondřej mluvil pravdivě. Celé okolí bylo dávno vyjedeno. Žoldnéři se chovají často stejně jako lupiči. Plení vesnice, berou lidem dobytek a obilí pro svou potřebu se souhlasem svých velitelů a pánů těch vesnic. Jen s tím rozdílem, že Habartovi muži často za ukradený dobytek a obilí lidem platili. To nebyl projev lidumilství, ale taktiky. Pro pána Lopatu, bylo lepší mít lid z okolních vesnic na své straně, než proti sobě. Mistrně tak využil odvěkého odporu obyčejných lidí proti vrchnosti. Jeho jednání se mu vyplatilo. Přibík nakázal vesničanům, aby do sudů nasbírali smůlu a tu pak hořící vrhal praky na střechy hradu, aby jej zapálil. Občas se na místo smůly vysypalo na nádvoří hradu zrní, nebo vypadl upytlačený zajíc v městských lesích.

Ale ani tato pomoc, která hraničila se smrtí, neuchránila posádku hradu od nastávajícího hladu. A pokud byl chycen ten, kdo stranil Habartovým mužům, bez milosti propadl hrdelnímu trestu.

Obránci už dávno snědli své zásoby. Pobili koně i prasata. Zbývalo jen pár slípek, psi a kočky a trocha zrní. No a samozřejmě kozel, ale na toho nesměl nikdo ani sáhnout. To byl talisman a Lopata věřil, že mu přinese štěstí, tak jak mu předpověděla ta stařena tenkrát v hlubokém lese. A to už byl konec srpna a loupežníků zbyla sotva třetina. Ti co nezabili vojáci, nebo nezemřeli na zranění z boje, zemřeli na kurděje. Na hradu si obránci z hladu dělali vývar z kožených opasek a pak i opasky žvýkali, jen aby trochu ošidili kručící žaludek. Chytali ptáky do pastí a lovili myši a krysy.

Okusovali trávu a chytali brouky. Z nich a ze semínek trávy pak po rozdrcení vařili řídkou hubenou kaši. V polovině září už nebylo co jíst. Zbylo jen pár sudů vína, ze kterých dostal každý pohár na den. A...

A ve stáji zbyl vyhublý kozel. Samá kost a kůže a jen drobet masa, co by se za nehet vešlo. Jeden večer se Janek a Petřík, nejmladší z loupežnické bandy smluvili, že kozla i přes zákaz pána Lopaty zabijí.

Ráno uslyšel prokřehlý a pohublý Lopata pod svými okny Ondřejův křik.

„Hej! Co to děláte? Stůj. To nesmíš.“

„Chceš chcípnout hlady? My ne, tak uhni, nebo tě taky zabiju.“ Křičel Petřík zatímco Janek vyváděl kozla ze stáje.

„Ten kozel nás má zachránit.“

„Taky nás zachrání od smrti hladem. Uhni, nebo ...“

Lopata uslyšel třeskot zbraní. Rychle rozevřel okno a vykřikl.

„Dost. To stačí! Pokud se chcete zabít, tak se raději vrhněme do útoku a zemřeme jako hrdinové. Ale to jsme tu nemuseli trčet tolik měsíců. Máte pravdu. Ten kozel nás může zachránit. Ondřeji. Pošleme Přibíkovi pečínku. Toho kozla zabijte a udělejte z něho pečení na divoko. Když už nezmůžeme nic silou svých paží, pokusíme se zachránit si kůži lstí.“

Když bylo vše hotové vybral Lopata ty nejšťavnatější kousky pečeně a ze srnčí kůže na zdi vytrhl špetku chlupů a hodil jej na ni. Pak sekanou i pečení dali na nádherné stříbrné mísy, vyvalili poslední sudy vína. Lopata nakázal veselici. Všichni museli hlasitě pokřikovat a smát se, jak by měli všeho dostatek a nedělali si s ničím starosti. Tukem z kozla se museli všichni pomazat ruce a obličej a pobryndat se vínem, aby z nich táhlo. Po těchto úpravách, vybral tři nejsilnější chlapy. Ti si museli vycpat břicho slámou, aby vypadali tlustí a poslal je do tábora nepřítele, jako parlamentáře, kteří jen tak z rozpustilosti nesou nepřítele pohoštění.

Všichni v Přibíkově ležení zírali na ten průvod jako na zjevení. Vpředu kráčel chlap a mával bílým praporem v rukách. Občas se o něj musel opřít, tak se mu pletly nohy vysílením a hladu. Za ním nesl druhý chlap na stříbrném táce nazdobenou pečení, třetí obrovský stříbrný džbán. Oba šli těžkým, hladovým krokem. Všichni tři byli ale na příkaz Lopaty rozesmátí na celé kolo.

„Tady ti, pane Přibíku, posílá náš pán Habart rytíř Lopata něco malého k zakousnutí a hlt vína z jeho hlubokých sklepů. Máš prý si pochutnat a zítra po poledni se vypravit před bránu hradu. Pán Habart chce zahájit vyjednávání.“ Parlamentáři vyřídili co měli a těžkým krokem se odebrali zpět do hradu.

„Všiml jste si, pane? Ti chlapi byli úplně na mol. Táhlo to z nich jako ze sudu a pomalu se nemohli udržet na nohou. Mezi lidma ve vsích se povídá, že ten hrad má spoustu podzemních chodeb, které snad vedou až do samotných Prachatic.“

„Ano, ano. Všiml jsem si jejich mastných hub. Určitě mají nějaké spojení se světem, anebo jim pomáhá ďábel. U takových nikdo neví. K bohu se obrací zády a pachtují se kdoví s čím.“ Tak a podobně rozmlouvali pánové Samek Sedlecký a Petr Zmrzlík z Lnář a na Kašperce, kteří se účastnili se svými muži obléhání po Přibíkově boku.

„Hm, ano. Vypadá to tak. Ta pečeně je sice poněkud tuhá, ale čerstvá a to víno. Ochutnejte. Znamenity ročník. Budeme vyjednávat. Připravte parlamentáře.“

Na hradě se na druhý den ráno začalo připravovat na vyjednávání. Všichni pucovali a cítili svoje zbraně i zbroj. Vybírali si to nejskvostnější oblečení co jim ještě zbylo v komnatách po předchozích lupech. Kuchař upekl jakousi chlebovou placku z rozemletých semínek trávy, sušených brouků a trošky obilí, co se podařilo ještě vyhrabat ze zapadlých koutů sýpek. Chleba nebyl valné chuti, ale přesto všechno to bylo čerstvé pečivo. Po poledni, když se z tábora obláhatelů vydal průvod parlamentářů v čele s Přibíkem z Klenové, byl před hrad vynesena stůl a lavice, vyvalen poslední poloprázdný soudek vína, poslední kousky studeného kozlečího a jeden jediný bochník chleba.

„Vítám tě, pane Přibíku z Klenové. Buď mým hostem. Omluv mé pohoštění, ale nic lepšího na hradě nemám, v těchto pohnutých časech. Můj kuchař z kazil i ten chleba, ale počkáš-li do zítřka, určitě upeče lepší, jen co těsto připraví a ono vykyne,“ lhal z posledních sil rytíř Lopata. Násilím se nutil do úsměvu a stejně jako ostatní jeho chlapi se musel pevně ovládat, aby sám neskočil po chlebu a mase. Přibík poděkoval a ulomil si kousek chleba, Přivoněl. Přičichl a ochutnal. Jedl už horší na četných vojenských výpravách, jichž se účastnil. Chleba byl skutečně čerstvý. Možná má hrad opravdu nějaké tajné chodby v podzemí, ale proč tedy těmi chodbami prostě neutečou. Nebo blufuje. Moji muži obrátili každý kámen v lese v okruhu několika set sáhů, ale nenašli nic, jen liščí a jezevčí nory.

Mluvili dlouho o všem možném. Nenuceně konverzovali, popíjeli poslední víno a na venek se zdálo, jako když se sešli dva přátelé. Byla to zkouška nervů. Oba čekali, až začne vyjednávat ten druhý. Nakonec to Habart pod tíhou svého utrpení a pod hrozbou, že dojde víno i maso s chlebem a on už nebude mít co nabídnout, začal hovořit k věci, jež oběma ležela na srdci jako kámen.

„Dost už těch povídaček, pane Přibíku. Pojdme k věci. Oba víme proč jste tady. Nebudeme tedy soudit věci, co se staly. Zaměříme se na budoucnost. Vy se rozhodně neotočíte k mému hradu zády a já zase chci přežít a zachránit, co se dá. Oba jsme tvrdohlaví a oba známe situaci. Jen vy jste na tom o malinko hůře, protože pokud se obléhání protáhne ještě na jednu zimu, sní vás prachatičtí radní i s botami, protože vaše obléhání bude stát tolik, kolik moje loupění po celých deset let.

Nabízím vám obchod. Necháte mne a moje muže svobodně odejít s tím co uneseme a co zůstane na hradě, je vaše.“

Jednali krátce, protože co Lopata navrhnul, byla čirá pravda. Sázel sice všechno na jednu kartu, ale věřil v Přibíkův zdravý rozum a jeho rozhodnutí podpořil příslibem nadité truhličky zlatáků.

Večer stál Habart s Ondřejem na hradbách a pozorovali nepřátelský tábor.

„A co když nabídku nepřijme. Co když se rozhodne nás dále obléhat, Co když prokouknul tvoji fintu, pane. Co bude pak? Vzdáme se?“

„Musíš věřit, Ondřeji. Věřit a modlit se, pokud to umíš. Přibík sám je již unaven dlouhým nečinným ležením. I on chce skončit co nejdříve. A náš dárek jeho rozhodnutí jistě uspíší.“

„A když ne, pane?“ „Tak vyrazíme na poslední výpad, tak jako na Lopatě a dál-li bůh, sejdem se v lesích na Libíně.“

Ráno se chystali loupežníci buď na odchod, nebo na výpad. Před polednem přišel parlamentář a vzkázal, že Přibík souhlasí a že mohou svobodně odejít.

„Hurrráááá. Hurrrááá.“ Ozvalo se z hrdel zbylých loupežníků. Ta zpráva jakoby jim vlila do žil novou krev. Popadli truhlice se svým majetkem a vyrazili z brány hradu Hus, jenž se jim stal na dlouhé roky domovem. Truhlice, které před tím unesli hravě dva lidé, nesli nyní čtyři ,a ještě byly poloprázdné, tak byli hrdinové z Husu zesláblí. Nohy jim podklesávaly, ale přesto kráčeli s hlavou hrdě vztyčenou špalírem Přibíkových vojsk. To vzdalo čest té hrstce obránců, kteří poutali na jedno místo po osm měsíců téměř dvě stovky mužů.

„Vidíš ty truhly? Ty jsou jistě plné zlata a šperků. Vidíš, jak jsou těžké. Čtyři muži je nemohou unést.“ Tak a tak podobně si špitali vojáci a těšili se na to, že loupežníci neodnesli všechno a že i na ně něco na hradě zbylo.

Habart se svými muži se ztratili v lesích a víc se už do hromady nedali, aby společně loupili. Habart byl pověřčivý a do třetice nechtěl svůj osud pokoušet. Změnil si jméno a zakoupil malý svobodný statek kdesi na Budějovicku. Prý si osvojil nějaké děvčátko a tak namísto milující ženy, získal na stáří milující dceru.

Hrad Hus vojáci vydrancovali a pobořili na rozkaz prachatických. Prý aby už nikdo z těchto míst nemohl škody na majetku druhých činiti. Z těchto dob jde legenda o velkém bohatství, které nemohli loupežníci pobrat a je zakopáno někde ve sklepeních hradu. Rovněž ona zlatá husa na vejcích, po které má hrad jméno, ještě neustále sedí ve zlaté ošatce. A tak co nezničili vojáci, dodělali hledači pokladů, kteří hrad mnohokrát překopali. Mnoho lidí se pokusilo tyto poklady získat. Chodily po zbytecích hradu a volali: „Zlatá huso, dej nám vejce.“ Ale odpovědí jim byla jen posměšná slova ozvěny.

Jednoho chalupníka z Křišťanovic prý taky popadl mamon a vydal se do zříceniny hradu Husy pokusit o štěstí. Dlouho kopal až se propadl do nějakého sklepení, kde našel kachlíky s vyobrazením husy na ošatce. Potří dny a noci se pokoušel dostat ven. Až čtvrtého dne se vyškrábal hladový na povrch, když prý mu před tím ukázaly cestu divná stvoření jakoby z mlhy upletených a po té co jim poděkoval, prý do nebe odletěly. Farář tenkrát řekl, že by to mohly být duše zemřelých loupežníků, které se prý osvobodily dobrým skutkem, když mu cestu ze sklepení ukázaly. Dlouho pak v rodině předávali tento kachlík na památku marného hledání svého předka a na památku slavného hradu vůbec a k tomu si vyprávěli tuhle pověst⁴⁰.

Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku dodává, že loupeživé výpravy hradní posádky pod vedením Habarta z Lopaty byly reakcí na vyústění sporu Jana Smila a Oldřicha z Rožmberka, který dal Smila "zrádně zajmout a ve vězení umořit".

⁴⁰ net www.jiznicechy.org/cz/index.php?path=hrad/hus.htm